

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 48 Volume: 10 Issue: 48

Şubat 2017 February 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

1945-1957 ORTA DOĞU SORUNLARI EKSENİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE 1957 SURIYE BUHRANI

TURKISH FOREIGN POLICY IN THE AXIS OF 1945-1957 MIDDLE EAST PROBLEMS AND 1957 SYRIAN CRISIS

Sefa MERTEK*

Öz

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı ve SSCB faktörü dolayısıyla birtakım politikalar benimsemiştir. Bu dönemde Türkiye'nin asıl amacı, Batı sisteminin içine girmek olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, NATO'ya üye olmuştur. Türkiye, NATO'ya üye olduktan sonra Batı politikalarını Orta Doğu'da uygulamayı kendisine vazife edinmiştir. Türkiye'nin bu perspektifte hareket etmesi Batılı devletlerden kurtulmak isteyen Arap devletleriyle ilişkilerinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Arap devletleri ise İkinci Dünya Savaşı sonrası tam anlamıyla bağımsızlıklarını kazanmak için ülkelerinde bulunan emperyalist Batılı devlet olan İngiltere'yi ülkelerinden kovmanın peşindedirler. İngiltere Orta Doğu'daki stratejik askeri üslerini korumak için politikalar üretmiştir. Türkiye de bu politikaları desteklediği için Arap devletleri ile sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Tüm bu olaylar içerisinde bölgeye iki süper güç olan ABD ve SSCB de girmiştir. İngiltere'nin bölgeden çıkarılmasıyla oluşan boşluğu ABD ve SSCB doldurmaya çalışmıştır. Arap-İsrail Savaşı, Orta Doğu Komutanlığı projesi, Bağdat Paketi ve Süveyş Krizi'nde Türkiye ile Arap devletleri arasındaki ilişkiler birbirine zıt yönde seyretmiştir. Bu olaylarda Türkiye ile Arap devletleri dolaylı olarak karşı karşıya gelmişlerdir. Ancak bu olayların ardından 1957 yılında Suriye Buhranı sırasında Türkiye ile Arap devletlerinden biri olan Suriye doğrudan karşı karşıya gelmiştir. Türkiye, ABD'nin yanında politikalar benimserken Suriye SSCB'nin yanında politikalar benimsemiştir. Bu makale, genelde Türkiye ile Orta Doğu'daki Arap devletleri ve özelde 1957 yılında yaşanan krizle Suriye ile ilişkileri anlamak üzerine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1957 Suriye Buhranı, Türkiye, Suriye, ABD, SSCB.

Abstract

After The World War II, Turkey has adopted a number of policies because of West and USSR factor. During this period, Turkey's main aim has been to enter into the Western system. In this context, Turkey became a member of NATO. After becoming a member of NATO, Turkey has made mission itself to apply Western policies in the Middle East. Turkey's move in this perspective gave rise to the deterioration of relations with Arab states that want to get rid of the western states. Arab states, after World War II, have been seeking to expel England which is an imperialist Western power from their country to gain total independence. England has produced policies to protect strategic military bases in the Middle East. Problems have started to show between Turkey and Arab states because of Turkey's support to these policies. All of these events, the two superpowers USA and USSR also entered to the region. USA and USSR have tried to fill the gap left by the removal of England. In events of Arab-Israeli War, the Middle East Command project, the Baghdad Pact and the Suez Crisis; relations between Turkey and Arab States have gone through in opposite directions. In these events, Turkey and Arab states come indirectly faced. However, after these events, during the 1957 Syrian Crisis, Turkey and Syria which is one of Arab states have come directly faced. While Turkey adopted policies with USA, Syria adopted policies with USSR. This article focuses on understanding relations between Turkey and generally Arab states in the Middle East and specially Syria with the 1957 Syrian Crisis.

Keywords: 1957 Syrian Crisis, Turkey, Syria, USA, USSR..

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, çeşitli sebeplerden dolayı Batı sistemine adapte olmak için bazı politikalar benimsemiştir. Türkiye'nin benimsemiş olduğu politikalar asırlarca birlikte yaşadığı Orta Doğu ülkeleriyle arasının açılmasına neden olmuştur.

Arap devletleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bile tam manasıyla bağımsızlıklarını kazanamamıştır. Çünkü İngiltere ve Fransa gibi emperyalist ülkeler kendi ülkesel menfaatleri doğrultusunda hareket edip Orta Doğu'nun zenginliklerinden faydalanmak istemişlerdir. Bu sebeple Orta Doğu ülkeleriyle bir şekilde anlaşmalar imzalayıp hem petrol hem de bölgenin jeostratejik konumundan faydalanmayı sürdürmüşlerdir. Fakat Arap devletleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere ve Fransa'yı ülkelerinden çıkarmak için her yolu denemişlerdir. Bu devletlerin başında ise 1952 yılında Hür Subaylar darbesi yaşayan Mısır gelmektedir. Mısır, İngiltere'nin kaybetmek istemediği Süveyş Kanalı'na sahiptir. Mısır, ülkesinde tam bağımsızlığı sağlamak isterken İngiltere ise elde etmiş olduğu fırsatları kaçırmak istememektedir. İki tarafta amaçları uğrunda politikalar üreterek hem birbirleri ile hem diğer devletler ile olan ilişkilerine bu şekilde yön vermişlerdir.

Türkiye'nin dış politikası ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı faktörler çerçevesinde şekillenmiştir. Türkiye'nin benimsemiş olduğu bu faktörler doğal olarak Arap devletleri ile olan ilişkilerine

* Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler A.B.D.

de yansımıştır. Çünkü Türkiye ile Arap devletleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra farklı şekilde ve birbirlerinin karşısında politikalar benimsemişlerdir. Türkiye'nin dış politikadaki hamlelerini anlamak için hangi faktörleri benimsediğinin farkında olmak Türkiye ve Arap devletleri arasında yaşanan gelişmeleri kavramak bakımından temel nitelik taşımaktadır.

Bu makalenin amacı; İkinci Dünya Savaşı'ndan 1957 Suriye Buhranı'na kadar Orta Doğu sorunları çerçevesinde genelde Türkiye ile Arap Devletleri özelde ise Suriye ilişkilerini anlamak üzerine odaklanmıştır. Makalenin metodu olarak ilk önce Türkiye'nin Orta Doğu'daki politikalarını etkileyen faktörlere değinilmiştir. Ardından Türkiye ile Orta Doğu devletleri arasındaki ilişkileri bozan Arap-İsrail Savaşı, Orta Doğu Komutanlığı Projesi, Bağdat Paktı ve Süveyş Buhranı'na değinilmiştir. Son olarak ise Türkiye ile Suriye'yi doğrudan karşı karşıya getiren Buhran üzerinde durulmuştur.

1. Türkiye'nin Orta Doğu Politikasını Etkileyen Faktörler

1945 yılından özellikle 1957 yılına kadar geçen süre içerisinde Türkiye'nin Orta Doğu politikası bazı faktörler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu faktörler; tarih faktörü, batı faktörü ve SSCB faktörü olarak sıralanabilir. Bu üç önemli faktör, Türkiye'nin uluslararası arenada benimsediği politikaları şekillendiren ana etmenlerdir. Bu üç faktörün etkisi özellikle Orta Doğu coğrafyasında 1965 yılında Kıbrıs olayı karşısında Türkiye'nin yaşamış olduğu yalnızlık durumuna kadar baskın bir şekilde farkedilmektedir. Bu yıldan ise itibaren Türkiye'nin Orta Doğu politikası önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır.

Tarih faktörü, Osmanlı Devleti'ne dayanmaktadır. Asırlar boyunca birçok etnik unsur bunların içerisine Türkler ve Araplar da dahil olmak üzere birlikte yaşamışlardır. Bu iki halkın aralarında dinen de bir bağ söz konusudur. Hatta Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde II. Abdülhamit, devleti ayakta tutabilmek için İttihadı İslam düşüncesiyle İslamcılığa yönelmiş ve Türk ve Arap unsurları bir arada tutmaya çalışmıştır.¹ Fakat İslamcılık düşüncesine karşı bölgede emperyalist faaliyetler yürüten İngiltere ve Fransa bölgedeki Arapları bağımsızlıklarını kazanmaları yolunda adımlar atmaları konusunda harekete geçirmeye çalışmışlardır. Arapların bölgedeki faaliyetleri sonucu herhangi bir Türk ve Araplardan oluşan bir İslam devleti kurulamayacağı fikri genel kanı olunca İslamcılık yerini Türkçülüğe bırakmıştır. Bu bağlamda milliyetçi öğeleri barındıran bir Türk devleti olarak Osmanlı Devleti korunmak istenmiştir. Azınlıkların isyanları ve İslamcılık düşüncesine olan inancın kaybolmasıyla ilk önce aydınlar tarafından benimsenen Türkçülük, toplum tarafından benimsenmeye başlamış ve ulusa dayalı bir devlet kurma düşüncesi ortaya çıkmıştır.² Araplar ile ortak payda olan İslamcılık fikrinin terk edilmesi ve Türkçülük fikrinin benimsenmesiyle iki halk arasındaki bağların kopması son derece muhtemel bir durum haline gelmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra İngiltere ve Fransa bölgede manda yönetimleri kurduğundan dolayı Araplar bağımsızlıklarını elde edememişlerdir. Böylece Araplar bağımsızlık savaşlarını Osmanlı Devleti'ne karşı değil emperyal güçler olan İngiltere ve Fransa'ya karşı kazanmaya çalışmışlardır. Ayrıca bağımsızlığını kazanan Türkiye ise seküler bir sistem benimseyerek dini geri plana atmaya başlamıştır. Bu durum dini birinci sıraya koyan Araplar arasında olumsuz olarak karşılanmış ve Türkiye ile Arap Orta Doğu'su arasındaki ilişkiler kötüye gitmeye başlamıştır.

Batı faktörü etkisini ilk olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra göstermiştir. Bu dönemde Mustafa Kemal, yeni kurulan devletin yönünü Batı'ya çevirmiştir. Devrimlerin asıl amacı Batı tarzı sistem benimsemek olmuştur. Araplar ise Türkiye'nin yönünü bağımsızlık mücadelesi verdikleri Batılı güçlere dönmesini olumsuz karşılamışlar ve iki toplum arasında yine bir yol ayrılığı söz konusu olmuştur. Kısacası Türkiye'nin Batı ile ilişkileri ne kadar gelişirse Arap ülkeleriyle ilişkisi o derece kötüye gitme eğiliminde olmuştur. Çünkü Arap ülkelerinin bağımsızlık savaşı verdikleri Batılı güçlerle anlaşma yapan bir devlet ile iyi ilişkiler içerisinde olması uzak bir ihtimal olmuştur. Bu şekilde ikincil bir çerçevede gelişen ilişkiler Hatay meselesi ile birincil çerçeveye oturmuştur. Türkiye, Batılı bir emperyal güç olan Fransa ile anlaşarak Hatay'ın bağımsız bir varlık olmasını sağlamıştır. 1939 yılında ise Hatay yapılan referandum sonucu Türkiye'ye katılma kararı almıştır. Suriye tarafı Batı ile işbirliği yapan Türkiye'nin Hatay'ı topraklarına katmasını yıllarca kabullenememiştir. Hatay meselesi, Türk ve Arap ilişkilerini kesin bir şekilde etkileyen en önemli faktörlerden birisi olagelmıştır. Türkiye ile Arap devletleri arasındaki ilişki İkinci Dünya Savaşı'nda sonra da kötüye gitmeye devam etmiştir. Bu dönemde Türkiye, Sovyet tehdidine karşı Batılı müttefik kazanmak amacıyla ABD'ye yaklaşma çabası içerisine girmiştir.³ Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan 1965 yılına kadar Türkiye'nin benimsediği Batı merkezli politika Orta Doğu ile ilişkiler bakımından en başta gelen sorun olmuştur.

¹M.Cengiz Yıldız (1995). "Osmanlı'nın Son Dönemindeki Üç Düşünce Akımının Sosyolojik Analizi: Batılılaşma, İslamcılık ve Milliyetçilik", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/1, s.7.

²Turgay Uzun (2010). "Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, s.257.

³Fahir Armaoğlu(1991). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, ss.517-521.

SSCB faktörü, Türkiye ile Orta Doğu devletleriyle olan ilişkileri 1945 yılından sonra etkilemeye başlamıştır. Fakat bu etkileme ilk başlarda dolaylı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü SSCB, Orta Doğu'ya 1955 yılından sonra girmeye ve etkinliğini göstermeye başlamıştır. Sovyet tehdidine karşı Türkiye, Batı'ya yönelmiştir ve bu durum dolaylı olarak Arap devletleriyle olan ilişkilerini etkilemiştir. Bu yüzden 1955 yılına kadar doğrudan bir etkiden söz edilemez. 1950'li yılların ortalarından itibaren SSCB bölge devletleri ile doğrudan ilişki içerisine girerek bölgeye nüfuz etmeye başlamıştır. SSCB, özellikle Mısır ile yakın ilişki içerisinde olmuştur. Mısır ise o dönemde bölge devletlerini etkileme potansiyeline sahip olmuştur. Türkiye açısından SSCB'nin bölgeye nüfuz etmesi özellikle güvenlik gerekçesiyle Batı ile daha yakın ilişkiler içerisine girmesine neden olmuştur.

2. Türkiye ile Orta Doğu Arasında İlişkileri Bozan Olaylar

Türkiye ile Arap coğrafyasıyla ilişkiler 1947 yılından sonra yaşanan ve uygulanan politikalar sonucunda bozulma sürecine girmiştir. Türkiye, 1947 yılında ilan edilen Truman Doktrini'ni benimsemiş ve Batı ile yakın ilişkiler içerisine girmeye çalışmıştır. Türkiye'nin Batı ile yakınlaşması Arap Devletleri ile ilişkilerinin bozulmasına neden olmuştur. Çünkü o dönemde Araplar Batılı ülkelerin emperyalistliğinden kurtulmak için özellikle İngiltere ve Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesi vermektedirler. Truman Doktrini ile birlikte Türkiye, Batı ile ortak hareket etmeye ve Arap devletlerinden uzaklaşmaya başlamıştır.⁴ 1957 Suriye Buhranı'na kadar iki taraf arası ilişkileri etkileyen bazı dönüm noktaları vardır. Bunlar; Arap-İsrail Savaşı, Orta Doğu Komutanlığı Projesi, Bağdat Paketi ve Süveyş Buhranı'dır.

2.1. Arap-İsrail Savaşı

Birleşmiş Milletler'in Filistin için aldığı taksim kararına karşı Arap devletlerinde çeşitli gösteriler meydana gelmiştir.⁵ Arap devletleri taksim kararına karşı çıkmışlardır. Arap devletlerinin bu yaklaşımları taksim kararının uygulanmasını engellemiştir. Aslında taksim kararı öncesinde ve süresince Filistin ve İsrail meselesi ulus ötesi bir nitelik haline gelmiş olup sorunun tarafları Araplar ve Yahudiler olmuştur.⁶ Ardından 15 Mayıs 1948 tarihinde ise İsrail'in Filistin topraklarında kurulduğu ilan edilmiştir.⁷ Arap devletleri ise 17 Aralık 1947 tarihinde aldıkları karar doğrultusunda hareket edip 14-15 Mayıs 1948 tarihinde Filistin'i işgale başlamışlardır.⁸ Karşılaşıl duruma BM müdahale etmiş ve Kont Folke Bernadotte'yi arabuluculuk yapmak üzere görevlendirmiştir.⁹

Arabuluculuk makamının yanında 11 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu; ABD, Fransa ve Türkiye'den oluşan Filistin Uzlaştırma Komisyonu kurulmasına karar vermiştir.¹⁰ Bu dönemde İsrail ile Arap ülkeleri arasında ikili anlaşmalar ile taksim kararının dışında anlaşmalara varılmıştır. Bu arada BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu'nun girişimiyle, 27 Nisan 1949 tarihinde İsrail ile İsrail'e komşu olan dört Arap devleti Lozan'da bir araya gelerek savaştan sonra oluşan şu üç konu üzerinde durmuşlardır; Filistinli mültecilerin geleceği, Kudüs'e uluslararası statü verilmesi ve sınırların çizilmesi.¹¹ Fakat görüşülen konular üzerinde taraflar uzlaşmamışlar ve görüşmeler kesilmiştir. 2 ay sürüp uzlaşamayan görüşmelerdeki en büyük sorun Filistinli mülteci sorunu olmuştur. Çünkü İsrail mülteci meselesini genel anlaşmanın bir parçası olmasını isterken Arap devletleri mülteci sorunu halledilmeden genel bir anlaşmanın mümkün olmadığı görüşünde olmuşlardır.¹² Bu sırada arabuluculuk makamı 21 Temmuz'da BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda Filistin meselesinin askeri yönünün bittiğini belirtmiştir.¹³

Arap-İsrail Savaşı'na karşı Türkiye'nin benimsediği politika neticesinde Türkiye ile Arap devletleri arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Savaş sonucunda Türkiye, 11 Aralık 1948 tarihinde BM tarafından kurulan Filistin Uzlaştırma Komisyonu'nun üyesinden biri olmuştur. Türkiye ile Arap devletleri Filistin konusunda ilk kez bu Komisyon sayesinde farklı politikalar benimsemişlerdir. Türkiye Komisyonun kurulması için lehte oy kullanmışken Arap devletleri Komisyonun kurulması için aleyhte oy kullanmışlardır.¹⁴ Türkiye, Komisyon üyesi olduktan sonra dış politikada tarafsız bir şekilde hareket

⁴Mehmet Gönlübol, A.Haluk Ülman, A.Suat Bilge ve Duygu Sezer (1996). "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965)", *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Mehmet Gönlübol (Drl.), Ankara: Siyasal Kitabevi, s.216.

⁵Keesing's World News Archive, 06.12.1947, <http://keesings.com/article/80711>, (08.12.2016).

⁶Maud Mandel (2003). "Transnationalism and Its Discontent during the 1948 Arab-Israeli War", *Diaspora*, 12/3, s.333.

⁷Keesing's World News Archive, 15.05.1948, <http://keesings.com/article/89033>, (08.12.2016).

⁸Keesing's World News Archive, 15.05.1948, <http://keesings.com/article/89033>, (08.12.2016).

⁹The Yearbook of the United Nations, 1947-1948, s.281,

<http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?q=Bernadotte&start=4&total=9&srstart=0&volumeFacet=1947-48&searchType=advanced&outline=false>, (08.12.2016)

¹⁰The Yearbook of the United Nations, 1948-1949, s.176, <http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1948-49&page=186&srq=174&srstart=10&srvolumeFacet=1948-49&sroutline=false&searchType=advanced>, (08.12.2016).

¹¹Keesing's World News Archive, 09.07.1949, <http://keesings.com/article/27095>, (08.12.2016).

¹²Keesing's World News Archive, 09.07.1949, <http://keesings.com/article/27095>, (08.12.2016).

¹³The Yearbook of the United Nations, 1948-1949, s.186, <http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1948-49&page=196&srq=174&srstart=10&srvolumeFacet=1948-49&sroutline=false>, (08.12.2016).

¹⁴Keesing's World News Archive, 11.12.1948, <http://keesings.com/article/88065>, (08.12.2016).

etmeyip diğer komisyon üyeleri olan ABD ve Fransa ile ortak hareket etme gayretinde olmuştur. Türkiye'nin bu gayreti de Arap devletleriyle arasının açılmasına yol açmıştır.

Savaş sonrasında ilişkilerin asıl bozulmasının ana sebebi ise Türkiye'nin İsrail'i tanınması olmuştur. Aslında Türkiye, İsrail ilk kurulduğu zaman Orta Doğu'da özellikle Araplar ve Yahudiler arasında çok büyük sıkıntıların meydana geleceğini ve bu sıkıntıların çok zor çözülebileceğini belirtmiştir.¹⁵ Ayrıca bir başka konu ise Türkiye, ilk başlarda İsrail Devleti'ne Sovyet yanlısı gözüyle bakıp ajans haberlerinde Yahudi kuvvetlerini Bolşevik ordusu gibi tasvir etmiştir.¹⁶ Bu durum Türkiye'nin Uzlaştırma Komisyonu üyesi olması ile Arap devletleriyle yollarının ayrılması ve ABD'nin İsrail'i kuruluşundan birkaç saat sonra tanınması ile değişmiştir.¹⁷ 8 Şubat 1949 tarihinde Dışişleri Bakanı olan Necmettin Sadak Anadolu Ajansı'na şu açıklamalarda bulunmuştur: "İsrail Devleti bir vakiadır, 30'dan fazla devlet tanımıştır. Arap temsilcileri de İsrail temsilcileriyle konuşmaktadırlar. Türkiye'ye gelince, Uzlaştırma Komisyonu'nda vazifemizi daha iyi görebilmek için bugünkü durumumuzu değiştirmemeği daha faydeli buluyoruz."¹⁸ Bu açıklamalardan bir süre sonra 29 Mart 1949 tarihinde ise Türkiye, İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmuştur.¹⁹ 1 Kasım 1949 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü TBMM açılış konuşmasında Türkiye'nin tanımış olduğu İsrail hakkında "...Yeni doğan İsrail devleti ile siyasi münasebetler açılmıştır. Bu devletin Yakın Doğu'da bir barış ve istikrar unsur olacağını ümit ediyoruz. Yakın Doğu'da barışın ve güvenin yerleşmesi, hepimiz için kıymetli bir dilektir..."²⁰ şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalardan Türkiye'nin İsrail konusunda politika değişikliğine gittiği açıkça görülmektedir. Bunun başlıca sebebi (İsrail'in savaşta başarılı olmasını da sağlayan) o dönemde bölgede süper güç konumunda olan ABD ve İngiltere'nin yaşanan gelişmelere ve savaşa karşı takındığı tutumdur.²¹ Bu politika değişikliği Türkiye'nin Arap devletleri ile ilişkilerini kopma noktasına getirdiğinin en açık belirtisidir.

Arap-İsrail Savaşı'nın ardından yaşanan gelişmeler Türkiye ile Arap Orta Doğusu arasındaki ilişkilerde yol ayrımı yaşanmasına neden olmuştur. İlk olarak Türkiye'nin Arap devletlerinin istemediği bir yapı olan Uzlaştırma Komisyonu'nun bir üyesi olması ve ikinci olarak ise Türkiye'nin İsrail'i tanınması iki taraf arasındaki ilişkileri çıkmaza sokmuştur.

2.2.Orta Doğu Komutanlığı Projesi

Orta Doğu Komutanlığı projesi, genel anlamıyla İngiltere'nin bölgedeki üslerini korumak için oluşturduğu bir projedir. Aslında İngiltere'nin Orta Doğu Komutanlığı kurma fikrinin altında Orta Doğu'daki değişen şartlara (özellikle millî kimlik duygusunun yaygınlaşması) karşı Süveyş'teki üssünü korumak için İngiltere'ye karşı yöneltilen emperyalist saldırısından birkaç devletle birlikte kuracağı ortak bir komutanlık düşüncesiyle kurtulmak istemesi ve buradaki kazanımlarını kaybetmek istememesi yatmaktadır.²² Bu kazanımlardan en önemlilerinden biri de İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında önemini baskın bir şekilde hissettiği Süveyş bölgesindeki üssüdür. Fakat Süveyş üssü konusunda bir anlaşmazlık söz konusudur. Haziran 1950 tarihinde İngiltere Süveyş'i korumak için William Slim tarafından Mısır hükümetine İngiltere'nin Mısır'ı terk edeceğine ve NATO standartlarında bir savunma anlaşması yapmayı teklif etmesine rağmen Mısır, İngiliz kuvvetlerinin Mısır'dan tamamen çekilinceye yani Süveyş üssünden ayrılana kadar herhangi bir savunma anlaşmasına karşı olmuştur.²³ Kısaca Mısır, 1936 Anlaşması'na son vererek İngiltere'yi ülkesinde çıkarmak istemektedir.

İngiltere ise kilit bir geçiş noktası olan Süveyş'deki üssünü korumak için ise bu projeyi geliştirmiştir. İngiltere bölgenin yapısı bakımından mevcut Atlantik Pakti'nden ziyade ondan ayrı böyle bir projeye hareket etme yolunu seçmiştir. Ayrıca İngiltere ve ABD arasındaki görüş ve politika farklılıkları da bu komutanlık fikrini gerekli kılmıştır. İngiltere'nin nihai amacı ise bu proje sayesinde hem halk hem bölge yönetimleri tarafından yöneltilen baskıyı kendi üzerinden kurulacak komutanlığa yükleyerek kazanımlarını korumak olmuştur.

İngiltere'nin oluşturduğu komutanlık fikri, Kore Savaşı'ndan sonra ABD tarafından da desteklenmiştir. Çünkü çıkabilecek savaşlara Orta Doğu'daki stratejik noktaların Batı savunması için

¹⁵Selim Sabit, "Hiçbir Faydası Olmayan Tanımlar", *Tasvir*, (19 Mayıs 1948), s.1.

¹⁶Asım Us, "Amerika, Yahudiler ve Araplar", *Yeni Gazete*, (17 Mayıs 1948),s.1.

¹⁷Keesing's World News Archive, 15.05.1948, <http://keesings.com/article/89033>, (08.12.2016).

¹⁸Ayın Tarihi, Sayı:183, Şubat 1949, s.176.

¹⁹Keesing's World News Archive, 26.03.1949, <http://keesings.com/article/88519>, (08.12.2016).

²⁰İsmet İnönü, *TBMM Tutanak Dergisi*, 1.Birleşim, Oturum 1, Cilt:21, 01.11.1949, s.8., <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c021/tbmm08021001.pdf>, (09.12.2016).

²¹Avi Kober (2006). "Great-Power Involvement and Israeli Battlefield Success in the Arab-Israeli Wars, 1948-1982", *Journal of Cold War Studies*, 8/1, ss.20-27.

²²Peter L. Halm (1987). "Containment and Egyptian Nationalism: The Unsuccessful Effort to Establish the Middle East Command, 1950-53", *Diplomatic History*, 11/1, ss.23-25.

²³William Roger Louis (1998). *The British Empire in the Middle East 1945-1951: Arab Nationalism, The United States and Postwar Imperialism*, İngiltere: Oxford University Press, s.589.

kullanılması gerektiği görüşü Batılı devletlerce benimsenmiştir. Fransa da bu iki devletle ortak hareket edip üçlü bir deklarasyon imzalamıştır. Fakat komutanlık için üç Batılı devlet bölgesel bir güce ihtiyaç duymuşlardır. Bu sebeple Batı sistemini benimsemiş Türkiye'yi de aralarına almışlardır. Türkiye'nin bu sistemin içerisinde yer alması komutanlığın oluşması açısından çok önemli görülmüştür. Çünkü aralarındaki Müslüman ve bölge ülkesi olan tek devlet Türkiye'dir. Ayrıca Türkiye'nin bu projede yer almasıyla ABD, bölgedeki Batı yanlısı devletleri kendi tarafında tutmak istemiştir.²⁴

İngiltere başta olmak üzere bu dört devlet Mısır'ı da komutanlık projesine dahil etmek istemişlerdir. Mısır'ın projeye dahil edilmesinin asıl sebebi Süveyş Kanalı'na sahip olmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca buna ek olarak Arap devletleri arasında etkili olan Mısır'ın projeye dahil olmasıyla diğer Arap devletlerinin de projeye katılma olasılığının yüksek olduğu düşünülmüştür. 13 Ekim 1951 tarihinde İngiltere, ABD, Fransa ve Türkiye, Mısır'a Orta Doğu Komutanlığı'na katılması için Mısır'ın hür dünyadaki rolüne ve Orta Doğu Komutanlığı'na katılarak elde edeceği faydalara vurgu yapan bir teklifte bulunmuşlardır.²⁵ Teklife göre; İngiliz kuvvetleri Mısır'da çekilmesi, Süveyş Kanalı'na Orta Doğu Komutanlığı kuvvetlerinden oluşan birliklerin yerleştirilmesi ve hava savunma sistemi kurulmasını öngörülmüştür.²⁶ Mısır Hükümeti yaptığı görüşmelerin ardından Mısır'da İngiliz kuvvetlerinin bulunduğu sürece yapılan teklifi değerlendirmeyeceklerini belirterek teklifi ret etmiştir.²⁷ Ayrıca Mısır daha sonra ret cevabının yanında 1936 Anlaşması'nı tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır.²⁸ Mısır'ın bu kararına karşı Arap ülkelerinde destek gösterileri düzenlenmiştir. Aslında Mısır'ın ret cevabı beklenmedik bir durum olmamıştır. Çünkü Mısır yıllardan beri İngiltere'yi Süveyş bölgesinden çıkarmak için mücadele etmektedir. Bu sebeptir ki emperyalist güç olan İngiltere'yi ülkesinden kovmak isteyen Mısır, İngiltere'nin yanında diğer komutanlık ülkelerini de Mısır'a yerleşmesine izin vermemiştir. Mısır'ın ret cevabı ile birlikte Arap devletleri de Orta Doğu Komutanlığı Projesi'ne katılmak istememiş ve böylece Proje gerçekleşme imkânı bulamamıştır.²⁹

Türkiye, Orta Doğu Komutanlığı projesini kabul etmeden önce Batı sistemine adapte olması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin asıl amacı NATO'ya katılmak olmuştur. Fakat İngiltere, Türkiye'nin NATO'ya katılmasından ziyade kurulmasını istediği bir Akdeniz Paktı ile Türkiye'nin Batı savunma sistemi içerisine girmesini istemiştir. Türkiye ise bu Pak'tın kurulmasının mümkün olmayacağı kanaatinde olmuştur. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak bu konu hakkında şu sözleri dile getirmiştir: "Avrupa'nın emniyet vs. müdafaası için çok faydalı ve zaruri olan Atlantik Paktı, kıtanın en açık hedef teşkil eden kısmını, yani Doğu Akdeniz'i ihtiva etmediği için eksiktir. Askeri hüküm amma Doğu Akdeniz bölgesini müdafa etmeden Batı Akdeniz'in müdafaası nasıl mümkün olur? Batı Akdeniz müdafaasını sağlam bir temel üzerine kurabilmek için bu boşluğun doldurulması elzemdir."³⁰

Türkiye'nin NATO'ya katılma isteğine Pakta üye devletler Pak'tın sorumluluk alanlarının genişleyeceği düşüncesiyle ilk başlarda karşı çıkmışlardır. Fakat 1950 yılında yaşanan iki önemli gelişme bu düşüncenin değişmesine sebep olmuştur. İlk gelişme Türkiye'de meydana gelen yönetim değişikliği olmuştur. Yönetim değişikliğiyle Batı demokrasisine uygun bir hükümet iş başına gelmiştir. Ayrıca bu hükümet Batı ile işbirliği yoluna gitmek istediğini açıkça belirtmiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün Amerikan International News Service'e yazdığı ve yerel gazetelerde de yer alan makalesindeki şu ifadeleri bunu açıkça ortaya koymaktadır:

"...Birleşmiş Milletler idealine samimiyetle bağlı olduğumuz için, onun gerçekleştirilmesi yolunda açık dürüst ve tamamiyle kararlı bir dış siyaset takip ediyoruz. Birleşik Amerika ile her bakımdan en geniş ve en anlayışlı bir işbirliğine, askeri bir ittifak ile bağlı olduğumuz eski dostlarımız İngiltere ve Fransa ile en samimi münasebetlere dayanan dış siyasetimiz, bir taraftan Şark komşularımızla ve bütün milletleriyle aramızdaki dostluk rabitalarını daha kuvvetlendirmek, diğer taraftan da bir Avrupa devleti sıfatıyla Avrupa Konseyinde kendisine düşen bütün vazifeleri dürüst ve şuurlu bir surette ifa etmek yolundadır. Dünya sulhünün korunması ve Birleşmiş Milletler idealinin gerçekleştirilmesi başlıca hedefimizdir. Gerek kendi menfaatimiz, gerek bütün hür milletlerin menfaatleri bunu icabettiriyor.

...Ancak,dünya sulhunun ve insanlık idealinin zaferi için bu kadar kararlı olan ve bu uğurda şimdiye kadar çok ağır maddi fedakarlıklara katlanan Türkiye'ye karşı Birleşik Amerika'nın

²⁴ Toru Onozawa (2005). "Formation of American Regional Policy for the Middle East, 1950-1952: The Middle East Command Concept and Its Legacy", *Diplomatic History*, 29/1, s.10.

²⁵ Behçet K. Yeşilbursa (1999). "Turkey's Participation in the Middle East Command and its admission to NATO,1950-1952", *Middle Eastern Studies*, 35/4, s.89.

²⁶ Yeşilbursa, a.g.m., s.89.

²⁷ Keesing's World News Archive, 01.09.1951, <http://keesings.com/article/43381>, (12.08.2016).

²⁸ Keesing's World News Archive, 06.10.1951, <http://keesings.com/article/45978>, (12.08.2016).

²⁹ Yeşilbursa, a.g.m., s.90.

³⁰ Abidin Daver, "Görmedikleri Bir Realite...", *Cumhuriyet*, (10 Nisan 1950), s.1.

şimdikinden daha geniş ve daha tesirli askeri ve iktisadi yardımlarda bulunması ve bugünkü fiili işbirliğinin hukuki teminata bağlanması, Orta Şark sulhunun muhafazası hususunda az zamanda büyük müsbet neticeler doğurabilir, ve bu saya üzerindeki meş'um emelleri kökünden kırabilir, birçok delaletleri önleyerek şerre alet olacak bir takım kuvvetleri insanlığın hayrına meyledebilir..."³¹

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Türkiye, İngiltere'nin Orta Doğu konusunda Türkiye'den beklentilerini karşılama için Batı ittifakı olan NATO içerisinde olması gerektiği üzerinde durmuştur.

İkinci gelişme ise Kore Savaşı'nın çıkması olmuştur. ABD, Kore Savaşı'na kadar sahip olduğu nükleer güç dolayısıyla bölgesel nitelikteki savaşların çıkmayacağını düşünmüş ama Kore Savaşı'ndan sonra bu düşüncesinden vazgeçip SSCB'nin bir sonraki yapacağı hamlenin Orta Doğu olacağını ileri sürmüştür.³² Bu bakımdan Orta Doğu'da bir savunma örgütünün kurulması yolunda çalışmaya başlamıştır. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün TBMM'de yapmış olduğu şu konuşmadan Türkiye'nin NATO'ya girdikten sonra Batılı güçler ile uluslararası politikada ortak hareket etme niyetinde olduğu anlaşılmaktadır:

"...Şu noktaya ehemmiyetle işaret etmek isterim ki, Orta Şark müdafaasının gerek stratejik, gerek ekonomik bakımlardan Avrupa'nın korunması için zaruri bulunduğu kaniiz. Bu itibarla, Türkiye, Atlantik Paketi'ne iltihak edince, Orta Şark'ta bize düşen rolü müessir bir surette ifa ve gerekli tedbirleri müştereken ittihaz için alakalılarla derhal müzakereye girmeğe amade olacaktır..."³³

Bu iki gelişme üzerine İngiltere'nin, Türkiye'nin NATO'ya girme konusundaki kaygıları giderilmiştir ve Türkiye NATO'ya alınmıştır. Türkiye'nin NATO'ya girmesi ile birlikte Fuat Köprülü'nün belirttiği üzere Batı ile ortak hareket etmeye başlamıştır ve Orta Doğu Komutanlığı projesi konusunda aktif rol almaya başlamıştır. Türkiye'nin benimsediği Batı eksenindeki politikaları NATO'ya girmesiyle somut bir nitelik kazanmıştır. Türkiye'nin Batı ile aynı ekseninde hareket etmeye başlamasıyla da Arap devletleriyle kötü olan ilişkileri daha da kötüleşmeye başlamıştır.

2.3. Bağdat Paketi

Kore Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği etrafında çevreleme politikası gereği bir güvenlik kordonu oluşturulmak istenmiştir. Bu sebeple ABD öncülüğünde Orta Doğu'da kolektif savunmayı amaçlayan bir güvenlik kuruluşu kurulması amaçlanmıştır. Orta Doğu Komutanlığı projesi başarılı olamayınca ABD farklı arayışlar içerisine girmiştir. Orta Doğu konusunda ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles 27 Ocak 1953 tarihinde yaptığı konuşmasında şu sözleri dile getirmiştir:

"...Orta Doğu'da, Komünistlerin Arapları, İngilizlere ve bize karşı fanatik bir nefrete sevk etmeye çalıştıklarını görüyoruz. Bu bölge, dünyanın bilinen en zengin petrol rezervine sahiptir ve Sovyetler Birliği'nin bölgeye ilgisi de Stalin'in, 1940'da Hitler'e söylediği ve Orta Doğu'nun, Sovyet isteklerinin merkezi olarak görülmesi gerektiği yolundaki sözlerinden açıkça görülmektedir. Bütün bu bölge, muhtemel düşmanlarımızın eline geçtiği takdirde, ekonomik güç dengesinde büyük bir değişikliğe yol açacaktır. Öte yandan, bu bölge, ayrıca Avrupa'nın Asya ile bağlantısını temin eden hayat yolu olan Süveyş Kanalı'na da sahip bulunmaktadır..."³⁴

Bu bağlamda ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles Orta Doğu'daki ülkelere 9-29 Mayıs 1953 tarihlerinde çeşitli geziler düzenlemiştir. Dulles'in gezi sonucunda 1 Haziran 1953 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda; Batılı güçlerin İngiltere ve Fransa'nın emperyalizminden dolayı Orta Doğu'daki prestijlerinin oldukça düşük olduğunu, Arap devletlerinin çoğu iç meseleleriyle olan meşguliyetlerinden dolayı SSCB'yi bir tehdit olarak algılamadığı, Orta Doğu Komutanlığı Projesi'nin gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığını ve onun yerine Savunma Teşkilatı gibi yeni bir kuruluşun gerektiği noktaları üzerinde durulmuştur.³⁵ Bu rapora göre Orta Doğu'da kurulması istenen Savunma Teşkilatı o dönemde olası olarak değerlendirilmeyip gelecekte olası değerlendirilmiştir. Bu kurulacak Savunma Teşkilatı ise Dulles'e göre SSCB tehlikesinin bilincinde olan Kuzey Kuşağı olarak nitelendirdiği Türkiye, Pakistan, İran, Irak ve Suriye'den oluşmalıydı.³⁶ Arap devletlerinin kurulacak Savunma Teşkilatı'nın çekirdeğinde değerlendirilmemesinin sebebi ise Arap devletlerinin İsrail'i ve İngiltere'nin askeri varlığı

³¹Fuat Köprülü, "Dünya Sulhü ve Türkiye Dış Siyaseti", *Zafer Gazetesi*, (20.08.1950), s.5.

³²Yeşilbursa, a.g.m., ss.72-73.

³³Fuat Köprülü, *TBMM Tutanak Dergisi*, 102. Birleşim, Oturum 1, Cilt 9, 20.07.1951, s.232., <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c009/tbmm09009102.pdf>, (11.12.2016).

³⁴Keesing's World News Archive, 07.02.1953, <http://keesings.com/article/35955>, (12.08.2016).

³⁵Office of The Historian, Foreign Relations of The United States 1952-1954, The Near and Middle East, Cilt 9, Bölüm 1, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1/d137>, (12.12.2016).

³⁶Office of The Historian, Foreign Relations of The United States 1952-1954, The Near and Middle East, Cilt 9, Bölüm 1, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1/d137>, (12.12.2016).

kendilerine tehdit olarak görüp SSCB'yi tehdit olarak değerlendirmemesidir.³⁷ Dulles'in sunmuş olduğu bu rapor çerçevesinde hareket edilerek Bağdat Paktı'na giden yol aralanmıştır.

ABD'nin kurulacak sistemin içinde bizzat yer almayacağı ve bu rolü Orta Doğu devletlerinden Türkiye'nin yerine getireceği üzerinde durulmuştur. Çünkü Dulles'in sunduğu raporda Savunma Teşkilatı gibi bir girişimin başarılı olabilmesi için bölge ülkeleri tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği ve Türkiye ve Pakistan'ın Batı'ya daha sadık kalacağı için etkili olacakları belirtilmiştir.³⁸ Bu bağlamda Türkiye, kendisine yüklenen bu rolü üstlenmiş ve ilk olarak Pakistan ile Dostluk Anlaşması imzalamıştır. Ardında da Irak ile görüşmelere başlanmıştır. Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa, Türkiye ziyareti sonrasında şu açıklamalarda bulunmuştur: "Biz komşuyuz. Her şey değişir, fakat bu komşuluk asla değişmez ve ilanihaye bakidir. Eğer selametimiz, Türkiye-Pakistan Paktı'na girmekte ise, ona da girilir. Hür milletleri birbirine bağlayan paktlar zinciri her gün yeni bir halka almaktadır. Bu zincir Uzak Şark'a kadar uzamalıdır ki sulh ve selamet tahakkuk etsin..."³⁹ Daha sonraki süreçlerde de Irak'ın Türkiye ile görüşmelerinin olumlu sonuçlanmasında Mısır ile İngiltere arasında 19 Ekim 1954 tarihinde Süveyş Üssü konusunda yapılan anlaşmanın etkisi çok büyük olmuştur. Zira Arap devletleri tarafından Batılı devletlerce desteklenen bir sistemin içerisinde bulunmak İsrail ile işbirliğinde bulunmak olarak değerlendirilmiştir. Mısır'ın İngiltere ile anlaşması da Irak ve Türkiye tarafından muhtemel bir Pakt'ın işleyeceği kanaati oluşturmuştur. Ancak ilerleyen yıllarda bu algının yanlış olduğu anlaşılacaktır.

Irak ve Türkiye'nin ilerleyen süreçlerdeki görüşmelerinin sonucunda 12 Ocak 1955 tarihinde Ortak Deklarasyon yayınlanmıştır. Deklarasyon'da İngiltere'nin de bu sistemin bir parçası olmasının önü açılırken İsrail'in sistemin parçası olması engellenmeye çalışılmıştır. Mısır ise Deklarasyon'a karşı çıkmıştır. Mısır o dönemde yaptığı açıklamalarla İngiltere ile iş birliği öngören Türkiye-Irak Paktı'nı Batı hegemonyasının gizlemiş biçimi olduğunu söyleyip şiddetli bir şekilde eleştirmiştir.⁴⁰ Mısır'ın ithamları karşısında Demokrat Parti Hükümeti 30 Ocak 1955 tarihinde şu açıklamayı yapmıştır: "Türk-Irak Anlaşması'nın tevhit ettiği müsbet havayı bozmak kastiyle Türkiye ile İsrail arasında askeri ittifak akdedildiğine veya yapılacak Türk-Irak Paktı'na İsrail'in de dahil olacağına dair her türlü ciddiyetten ari bir takım haberlerin neşredilmekte olduğu müşahede edilmektedir. Bu haberlerin her türlü asıl ve esastan olduğunu tezkip etmeğe Anadolu Ajansı memur edilmiştir."⁴¹

12 Şubat 1955 tarihinde ise Türkiye ve Irak, Deklarasyon'da belirttikleri çerçevede Anlaşma ile Bağdat Paktı'nı kurmuşlardır. Pakt'ın beşinci maddesi Arap devletlerinin Pakta üye olmaları yönünde konulmuştur. Beşinci maddeye göre tarafların tanımadıkları bir devlet Pakta üye olamayacaktır. Yani Irak'ın tanımadığı İsrail, Pakta üye olamayacaktır. Bu madde İsrail tarafından tepkiyle karşılanmıştır. İsrail, Pakt'ın kendisine karşı kurulduğunu iddia etmiştir. Fakat Arap devletlerini Pakta çekmesi için konulan beşinci madde etkili olmamıştır. Çünkü Pakt'ın ilanından sonra Arap devletlerinde Pakta karşı olanlar (Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan), Pakta tarafısız olanlar (Ürdün ve Lübnan) ve Pakta üye olan (Irak) olmak üzere üç blok meydana gelmiştir.⁴² Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan Pakta karşı olan ülkeler olarak kendi aralarında çeşitli anlaşmalar imzalamışlar, Lübnan ve Ürdün ise Irak dışındaki Arap devletlerinin baskısından çekindiklerinde dolayı Pakta üye olmayıp tarafsızlık yolunu seçmişler ve Irak ise Pakta karşı olan devletler tarafından yalnızlığa itilmiştir.⁴³

Pakt'ın yine beşinci maddesinde bölgedeki barış ve güvenlikle ilgisi bulunan devletlerin de Pakta üye olabileceği hususunun düzenlenmesiyle İngiltere de Pakta üye olmuştur. Fakat İngiltere'nin Pakta üye olması bölgedeki kötü geçmişinden dolayı Arap devletlerince tepkiyle karşılanmıştır. ABD ise Pakta üye olmayıp Pakt üyeleriyle yakın ilişkiler içerisinde olmuştur. Zaman zaman da Pakt'ın toplantılarına katılmıştır.

Pakt'ın diğer bir yansıması da Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'ya girmesi olmuştur. Mısır, Pakta karşı çıkarak Doğu Blok'u ülkelerinden biri olan Çekoslovakya ile Silah Anlaşması imzalamıştır. Bu Silah Anlaşması ile Sovyetler Birliği, Orta Doğu bölgesine girmiştir.

Türkiye ise Batı ittifakına girdikten sonra Paktı gerçekleştirmeyi kendisine vazife edinmiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü 1952 yılında Birmingham Post gazetesine şunları söylemiştir: "Müşterek menfaat uğruna yani Orta Doğu'nun kalkınması ve müdafaası için Batı ile Doğu memleketleri arasında iş

³⁷Behçet K.Yeşilbursa (2011). "Bağdat Paktı(1955-1959)", *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 3/6, s.88.

³⁸Office of The Historian, Foreign Relations of The United States 1952-1954, The Near and Middle East, Cilt 9, Bölüm 1, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1/d137>, (12.12.2016).

³⁹Akşam, "Türkiye Bir Tecavüze Uğradığı Takdirde", (19.10.1954), s.2.

⁴⁰Kevin Ruane (2005). "SEATO, MEDO, and The Baghdad Pact: Anthony Eden, British Foreign Policy and The Collective Defense of Southeast Asia and The Middle East, 1952-1955", *Diplomacy and Statecraft*, 16, s.185.

⁴¹Ayın Tarihi, Sayı:254, Ocak 1955, s.110.

⁴²Türel Yılmaz (2004). *Uluslararası Politikada Ortadoğu: Birinci Dünya Savaşından 2000'e*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.89.

⁴³Yılmaz, a.g.e., s.89.

birliğinin sağlanmasını temin etmek Türkiye'nin vazifesidir..."⁴⁴ Türkiye vazife olarak nitelediği Bağdat Paktı'nı kurmuştur. Fakat Irak haricindeki Arap devletlerinin desteğini kazanamamıştır. Hatta diğer Arap devletleri Pakta karşı adımlar atmış, bunun üzerine ise Türkiye de tutumunu sertleştirmiştir. İlişkilerin olumlu yönde gelişmesi için kurulan Pakt aksine ilişkileri daha da bozmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi Arap devletleri Sovyetler Birliği'ni kendilerine tehdit görmemişlerdir. Ayrıca senelerce Batı'ya karşı bağımsızlık mücadelesi verdikten sonra Batı ile bir ittifaka girmeleri o dönemlerde muhtemel gözükmemiştir. Bu şekilde gelişen olaylar çerçevesinde Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri ile ilişkileri bozulmaya devam etmiştir.

2.4.Süveyş Buhranı

Süveyş Buhranı'nın ortaya çıkmasının iki ana nedeninden ilki; Mısır'ın özellikle İsrail karşısında güçlü konuma gelmek için Doğu Bloğu'ndan olan Çekoslovakya ile yaptığı silah anlaşması ve ikincisi ise; Mısır'ı ekonomik bakımdan kalkındırmak için Asvan Baraj projesine finansman sağlama düşüncesi olmuştur.⁴⁵ Aslında Mısır, hem silah anlaşmasını hem de projeye finansman sağlamak için ilk önce ABD, İngiltere ve Dünya Bankası'ndan destek istemiştir. Silah anlaşması konusunda Mısır Batı ile anlaşamayınca Doğu Bloğu'na yönelmiştir. Baraj konusunda ise taraflar arasında yapılan görüşmeler sonucunda hangi koşullar altında finansman sağlanacağı konusunda görüşmeler sürmekteyken ilerleyen dönemlerde ABD tarafı Mısır'ı cezalandırma düşüncesiyle vermeyi taahhüt ettiği desteği vermeyeceğini açıklaması üzerine diğer taraflar da vereceği destekten vazgeçmiştir.⁴⁶ Bunun üzerine Mısır, Asvan Baraj projesine finansman sağlamak için 26 Temmuz 1956 tarihinde Süveyş Kanalı'nın millileştirildiğini açıklamıştır.

Millileştirme kararının arkasında Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır olmuştur. Nasır'ın millileştirme kararı başta İngiltere olmak üzere Batılı ülkelerce tepkiyle karşılanmıştır. Millileştirme kararının ardından ABD, İngiltere ve Fransa önderliğinde Süveyş Kanalı'nın durumunu görüşmek üzere Birinci Londra Konferansı düzenlenmiştir. Mısır Konferansa katılmamıştır. Bu konferansta Süveyş Kanalı'nın uluslararası bir kuruluşun yöneteceği kararı alınmıştır. Sovyet Dışişleri Bakanı Dimitri Shepilov ise Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesinin uluslararası hukuka göre en doğal hakkı olduğu ve buna hiçbir devletin müdahale edemeyeceğini asıl önemli olanın Mısır'ın Kanal'dan geçiş garantisini vermesi olduğunu belirten bir konuşma yapmıştır.⁴⁷ Sovyetler Birliği'nin bu tutumu Arap devletleri tarafından olumlu karşılanmıştır. Çünkü bağımsızlık konusu Nasır'ın vazgeçmeyeceği bir husus niteliğindedir. Birinci Londra Konferansı kararları Mısır ile görüşülmüştür. Fakat Nasır, uluslararası bir kuruluşun Süveyş Kanalı'nı kontrol etmesinin mümkün olmayacağını ve Kanal'daki egemenlik yetkilerinden vazgeçmeyeceğini belirtmesi üzerine görüşme anlaşma sağlanamadan sona ermiştir.

İngiltere ve Fransa tutumlarını sertleştirirken ABD, İngiltere, Fransa ve İsrail'in Süveyş Kanalı çevresindeki askeri hareketliliğinden dolayı olası bir savaş ihtimaline karşı olduğunu ve Birleşmiş Milletleri barışı tesis etmek üzere kurduklarını belirtmiştir.⁴⁸ Ayrıca İkinci Londra Konferansı toplanmış ve önceki Konferans ile ufak değişiklikler olmakla birlikte aynı kararlar tekrar kabul edilmiştir. Fakat Mısır'ın tutumunda bir değişiklik olmamıştır. Bunun üzerine İngiltere, Fransa ve İsrail'in 1956 yılının Ekim ayı ortalarında aldıkları gizli kararlar Süveyş Kanalı'na saldırı düzenlemişlerdir. Müdahaleye meşruiyet kazandırmak için İngiltere ve Fransa, İsrailin saldırısına karşı kurtarıcı rolünde Süveyş'e konumlanması planlanmış ve plana uygun olarak İsrail, 29 Ekim 1956 tarihinde tek taraflı olarak Süveyş Kanalı'nı işgal etmiştir.⁴⁹ Bir gün sonra da İngiltere ve Fransa savaşa müdahil olmuş ve askeri harekât düzenlemişlerdir. 30 Ekim günü savaş Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşınmış ve ardından 1 Kasım günü Genel Kurul olağanüstü toplanarak ateşkesin sağlanması konusunda bazı kararlar almışlardır. İngiltere ve Fransa, Birleşmiş Milletler görüşmesinde destekçi bulamamışlardır. 6 Kasım günü ABD'de Başkanlık seçimi yapılacağından dolayı ABD tam anlamıyla çıkan uyuşmazlığa müdahil olamamıştır. Sovyetler Birliği ise sert bir şekilde uyuşmazlığa müdahil olmuştur. 5 Kasım günü Sovyetler Birliği tarafından İngiltere ve Fransa'ya tehditkâr bir nota yollanmıştır. Notada "...B.Britanya, Mısır'da daha kuvvetli bir devletin, gemiler ve uçaklarla değil, roket sistemiyle taarruza girişmesi halinde tahaddüs edecek vaziyeti düşünmelidir... Mısır'a karşı girişilen harb diğer memleketlere de sirayet edebilir ve üçüncü dünya harbi mahiyetini alabilir..."⁵⁰ ifadeleri yer almıştır.

⁴⁴Fuad Köprülü, "F.Köprülü'nün Orta Doğu'ya Verdiği Yeni Beyanat", *Milliyet*, 15 Ocak 1952, ss.1-7.

⁴⁵Oral Sander (2004). *Siyasi Tarih(1918-1994)*, Ankara: İmge Kitabevi, s.301.

⁴⁶William J.Burns (1985). *Economic Aid and American Policy Toward Egypt (1955-1981)*, New York: State University of New York Press, ss.58-70.

⁴⁷Keesing's World News Archive, 18.08.1956, <http://keesings.com/article/1831>, (14.12.2016).

⁴⁸Steven Z.Freiberger (1992). *Dawn Over Suez: The Rise of American Power in The Middle East 1953-1957*, Chicago: Ivan R.Deer, s.164.

⁴⁹Pnina Lahav (2015). "The Suez Crisis of 1956 and Its Aftermath: A Comparative Study of Constitutions, Use of Force, Diplomacy and International Relations", *Boston University Law Review*, 95/1297, s.1339.

⁵⁰*Milliyet*, "Yeni Bir Dünya Harbine Doğru", (06.11.1956), s.1.

Uluslararası baskılara dayanamayan İngiltere ve Fransa, BM’de alınan kararlar doğrultusunda 3 Aralık 1956 tarihine kadar Mısır’dan çekileceklerini açıklamışlardır.⁵¹ İngiltere ve Fransa’yı takiben İsrail de birkaç ay sonra olsa da askerlerini çekmiş ve buhran böylelikle sonuçlanmıştır. Buhran sonucunda Mısır istediğini elde edip Kanal’ı millileştirmiş ve SSCB’nin Orta Doğu’daki nüfuzu artarken Batılıların nüfuzu azalmıştır.⁵²

Türkiye’nin buhrana karşı tutumu genel olarak Batılı devletlerin yanında hareket etmekle şekillenmiştir. Birinci Londra Konferansı’nda Türk temsilcisi Muharrem Nuri Birgi tarafından şu açıklama yapılmıştır:

“...Türkler Müslüman dinine mensuptur. Türkiye, yalnız sözleri ile değil, hareketleriyle de bittabi Mısır da dahil olmak üzere bütün Arap devletlerinin sadece mutlak hakimiyetini ve istiklalini değil, kuvvetli, müreffeh ve her nereden gelirse gelsin her türlü tecavüzdü ve her ne şekilde olursa olsun tazyiklerden masun bulunmalarını hararetle arzu etmiştir.

Eğer kendisine karşı beslediği hisleri tarif ettiğim Mısır milletinin hâkimiyetine, istiklaline ve prestijine hâle getirilmesinin mevzu bahis olduğu hususunda en ufak bir şüphemiz olsa idi, bugün burada bulunmazdık.”⁵³

Türkiye, bu olayın Mısır’ın egemenlik haklarına bir saldırı niteliğinde olmadığını ve Kanal’ın uluslararası niteliğinden kaynaklandığını belirtmiştir. Fakat Türkiye, Boğazlar konusunda Süveyş’e benzer bir durum yaşamışken takındığı bu tutum Mısır tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Oysa Nasır, boğazlar konusunda Türkiye’nin de aynı şeyleri yaşadığı düşüncesiyle kendisini en iyi anlayacak devletin Türkiye olduğunu düşünmüştür. Türkiye ise Birinci Londra Konferansı’nda olduğu gibi İkinci Londra Konferansı’nda da alınan kararı kabul etmiştir.

Türkiye, müttefiki olan İngiltere’nin de bir parçası olduğu Mısır’a yönelik saldırıya karşı Fatin Rüştü Zorlu Bangkok’taki konuşmasında şunları söylemiştir: “...Süveyş meselesine gelince, Türkiye, Mısır halkına tarihi ve manevi bağlarla bağlıdır. Dört asır müddetle müşterek bir hayatımız olmuştur. Bu yüzden müttefiklerimizin Mısır’a karşı silah kullandıklarını görmekten müteessir olduk. Sebebi ne olursa olsun bu hareketi devletler hukukunun prensiplerinin ihlali kabul etmemek imkânsızdır...”⁵⁴ Ancak Türkiye, daha sonraki açıklamalarda Mısır’ın haksız olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuş ve Mısır’ın Bağdat Paktı’na katılması durumunda bunların meydana gelmeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Türkiye, Arap devletlerine karşı bir adım atıp Mısır’a yönelik saldırı düzenleyen İsrail’den Büyükelçisini geri çekmiştir. Dışişleri Bakanlığı 26 Kasım’da bu kararı şöyle açıklamıştır:

“...Yakın Şark’ta çok esaslı bir huzursuzluk ve tehlike unsuru olmakta devam eden bu meselenin elan halledilmemiş olmasını esefle kaydeden Türkiye hükümeti, Filistin işi adilane ve nihai surette bir hal şekline zaptedilinceye kadar vazifesi başına avdet etmemek üzere, Tel Aviv’deki elçisini geri çağırmağa karar vermiştir.”⁵⁵

Fakat İsrail ile ilişkiler kesilmemiştir. Maslahatgüzar seviyesinde ilişkiler devam etmiştir. Türkiye’nin bu hamlesi Arap devletlerine yönelik sadece ufak bir adım niteliğinde olmuştur. Süveyş Buhranı’nda da Türkiye’nin Batı ekseninde politika benimsemesi Orta Doğu’daki Arap devletleri ile kötü olan ilişkilerini daha da kötüleştirmiştir.

3.1957 Suriye Buhranı

3.1. Türkiye-Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler I.Dünya Savaşı’nın sonundan itibaren başlamıştır. O zamana kadar Suriye toprakları Osmanlı Devleti’nin hâkimiyeti altında olduğundan dolayı Suriye, Osmanlı Devleti’nin bir vilayeti konumunda olmuştur. I.Dünya Savaşı sırasında, Mekke Şerifi Hüseyin İngilizlerin desteğini arkasına alarak Osmanlı toprakları olan Arap coğrafyasında bağımsızlık amacıyla isyanlar çıkarmıştır. Suriye de bu isyanların önemli yerlerinden bir tanesini oluşturmuştur. 1918 yılının Ekim ayında Osmanlı Devleti, Suriye’den çekilmiştir. Bunun üzerine Şerif Hüseyin’in oğlu Emir Faysal bağımsızlık kazanma amacıyla harekete geçmiş ve Emir Faysal önderliğinde Suriye Ulusal Konseyi toplanmıştır. Konsey, Suriye’nin çeşitli bölgelerinden gelen temsilcilerden oluşmuştur. 5 Ekim 1918 tarihinde toplanan Konsey, Suriye’nin bağımsızlığını ilan etmiş ve Emir Faysal’ı Suriye’nin ilk kralı olarak tanımıştır. Fakat bütün bu olaylar Fransa tarafından olumsuz karşılanmıştır. Zira Fransa, İngiltere ile yaptığı Sykes-Picot Anlaşması gereği Suriye’de bir manda yönetimi kurmak istemiştir. Bu bağlamda Fransa, kısa bir zaman içerisinde askeri güç kullanarak Suriye’de kontrolü ele geçirmiştir. Ardından 1920 yılında yapılan San Remo Konferansı’nda alınan karar göre Suriye ve Lübnan Fransız mandası altına girmiştir. Bu karar Kral Emir

⁵¹Keesing’s World News Archive, 12.01.1957, <http://keesings.com/article/82692>, (12.08.2016).

⁵²Yılmaz, a.g.e., ss.100-106.

⁵³Muharrem Nuri Birgi, “Amerika’nın Görüşünü Destekledik”, *Milliyet*, (18.08.1956), s.1.

⁵⁴Ayın Tarihi, Sayı:276, Kasım 1956, s.341.

⁵⁵Ayın Tarihi, Sayı:276, Kasım 1956, s.40.

Faysal tarafından tepkiyle karşılanmasına rağmen Fransa, bu tepkiyi güç kullanarak önlemiş ve bunun üzerine ise Arapların Fransa'ya karşı tepkisi şiddetlenmiştir.⁵⁶

Suriye'de bunlar yaşanırken Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nı vermiştir. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Fransa, Türkiye ile anlaşmak istemiş ve aynı şekilde Güney Cephesi'ndeki askerlerin Batı Cephesi'ne kaydırılması için Türkiye'de Fransa ile anlaşmak istemiştir.⁵⁷ İki taraf 20 Ekim 1920 tarihinde Ankara Anlaşması'nı imzalamıştır. Anlaşma gereği bir araya gelen Türk ve Fransız makamları Türkiye-Suriye sınırını belirlemeye çalışmıştır. 30 Mayıs 1926 tarihinde Türkiye-Fransa Dostluk ve İyi Komşuluk Anlaşması imzalanmasına rağmen sınır belirleyecek komisyon bir müddet kurulamamıştır.⁵⁸

Daha önemli bir sınır anlaşmazlığı ise Hatay olmuştur. Hatay'ın, Misak-ı Milli sınırları içerisinde kabul edilmesi, Türk nüfusunun fazla olması ve stratejik konumu dolayısıyla Türkiye için bilhassa önem arz etmiştir. Hatay, Ankara Anlaşması'na göre Fransız mandası altında olmasına rağmen özel bir idareye sahip olmuştur. Lozan Anlaşması da Hatay'ın özel bir idareye sahip olmasını belirten Ankara Anlaşması'nı onaylar bir nitelik taşımıştır. Fransa, Suriye ve Lübnan topraklarını birkaç küçük devlete bölerek yönetme yolunu seçmiştir. Hatay'ı ise 1921 yılında Halep'e bağlamıştır. Daha sonra 1926 yılında Hatay, Şam'a bağlanmıştır. Türkiye'nin yoğun çabaları sonrasında 1928 yılında Hatay özel bir statüye sahip olmuştur. Şam Meclisi'nin almış olduğu karar Milletler Cemiyeti tarafından da onaylanmıştır. Bunların sonucu olarak ise Hatay'ın özerkliği uluslararası bir nitelik kazanmıştır. 9 Eylül 1936 tarihinde ise Fransa, Suriye ile bir anlaşma imzalayarak 3 yıl sonra bağımsızlık verileceği üzerinde durmuştur. Bunun üzerine Hatay meselesi tekrar gündeme gelmiş ve Türkiye Hatay'a da bağımsızlık verilmesini istemiştir. Türk ve Fransız makamları Hatay meselesi üzerinde anlaşmaya varması üzerine Hatay meselesi 14-16 Aralık 1936 tarihleri arasında Milletler Cemiyeti'nde görüşülmeye başlanmıştır.⁵⁹ 20 Ocak 1937 tarihinde ise İngiltere, Milletler Cemiyeti'nde Türkiye'yi desteklemiş ve bunun üzerine Hatay'ın iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Suriye'ye bağlı bir devlet olmasına ve devletin resmi dilinin ise Türkçe olmasına karar verilmiştir.⁶⁰ Fakat tüm bu olanlar başta Suriye olmak üzere Arap coğrafyasında tepkiyle karşılanmıştır. Fransa da Arapları kışkırtarak Hatay'da yapılması gereken seçimlerin yapılmasını engellemiştir. Fakat II. Dünya Savaşı'nın öncesinde yaşanan gelişmeler Fransa'nın tavrının yumuşamasına neden olmuş ve Fransa, 3 Temmuz 1938 tarihinde Türkiye ile bir anlaşma yaparak Hatay'ın yeni statüsünü tanımıştır.⁶¹ 1938 yılının Ağustos ayında Hatay'da yapılan seçimlerde 40 milletvekilinin 22'sini Türk vekillerinden oluşmuştur. Hatay Meclisi, 2 Eylül 1938 tarihli toplantısında sancağa Hatay Devleti adını verilmesini kararlaştırmıştır. 1939 yılında ise Hatay Meclisi, Türkiye'ye katılmaya karar vermiştir. Meclisin bu kararı Suriye tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu şekilde cereyan eden Hatay meselesi, uzun yıllar boyunca Türkiye ile Suriye arasında sorun olageldi.

II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan gelişmeler Fransa'nın güç kaybetmesiyle Orta Doğu'da bir takım denge değişiklikleri meydana getirmeye başlamıştır. Fransa, sömürgelerindeki tepkilere engel olamadığından Suriye'ye bağımsızlık verileceğini açıklamıştır. Daha sonra 8 Haziran 1941 tarihinde Fransa ve İngiltere Suriye'yi işgal etmiş ve Suriye'yi bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu gibi hadiselerle karşı karşıya kalan Araplar yaşadıklarından dolayı Batılı ülkelere karşı daha dikkatli hareket etmeye başlamıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ile Arap coğrafyası arasında yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Türkiye, Batılı güçler ile ittifak arayışı içerisine girmiştir. Bu durum Batılı güçleri bağımsızlıklarına tehlike olarak gören Araplar tarafından olumlu karşılanmamıştır. Fakat Türkiye, Arap coğrafyası ile de ilişkilerini tamamen yıkmak istememiştir. Bu bağlamda Türkiye, ilk olarak Irak ile Dostluk Anlaşması imzalamıştır. Türkiye, 6 Mart 1946 tarihinde ise Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Türkiye'nin tüm çabalarına rağmen ilişkiler düzelmemiştir. Çünkü Suriye, Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasını kabul etmemiştir. 1947 yılında Suriye, Birleşmiş Milletler'den Hatay'ın tekrar kendisine bağlanmasını istemiştir. Fakat ABD, olaya müdahil olarak süreci durdurmuştur. Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bu yaşananların ardından yukarıda ayrıntılıca anlatılan Arap-İsrail Savaşı, Orta Doğu Komutanlığı Projesi, Bağdat Paketi ve Süveyş Buhranı yaşanmıştır. Bu konularda Türkiye ile Suriye'nin ve kısmen diğer Arap devletlerinin tutumları anlatılmıştır. Bu yüzden bu konular tekrar anlatılmayacaktır.

3.2. Buhranın Ortaya Çıkışı

⁵⁶Armaoğlu, a.g.e., s.198.

⁵⁷Mehmet Gönübol ve Cem Sar (1997). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, ss. 34-35.

⁵⁸Armaoğlu, a.g.e., s.323.

⁵⁹Yusuf Sarıay (1996). "Atatürk'ün Hatay Politikası I (1936-1939)", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 12/34, s.3.

⁶⁰Sander, a.g.e., s.97.

⁶¹Armaoğlu, a.g.e., s.350

Türkiye ile Orta Doğu Arap devletlerinin arasının gerilmesi Suriye Buhranı ile somut bir şekilde görülmüştür. Buhran ilk başlarda Suriye ve Ürdün arasında yaşanan anlaşmazlıklar sonucunda doğmuştur. 1957 yılının başından beri Ürdün Kralı Hüseyin ile Nasır yanlısı ve dolayısıyla SSCB yanlısı Ürdün Başbakanı Nabulsi arasında görüş ayrılıkları meydana gelmiştir.⁶² Kral Hüseyin, Başbakan Nabulsi'den bu konu hakkında adımlar atmasını istemesine rağmen Nabulsi herhangi bir adım atmamıştır. Bunun üzerine ise Kral Hüseyin, hükümetten habersiz adımlar atınca Nabulsi hükümeti tepki olarak istifa etmiş ama istifası geri aldırılmıştır. İlerleyen süreçlerde aralarındaki anlaşmazlık devam edince Kral Hüseyin 10 Nisan 1957 tarihinde Nabulsi hükümetini azletmiştir.⁶³ Bu sıralarda 18 Nisan günü ordu içerisinde sol eğilimli subaylar ile Kral'a bağlı subaylar arasında çatışma çıkmış ve Genel Kurmay Başkanı Ali Abu Nuvar Kral'ı devirme düşüncesinde olduğu anlaşıldığı için Suriye'ye sığınmıştır.⁶⁴ Ardından 20 Nisan günü Nuvar'ın yerine Genel Kurmay Başkanı olarak atanan Hayari, Suriye ziyareti sırasında istifa ettiğini açıklamıştır.⁶⁵ Suriye'de bulunan iki eski Genel Kurmay Başkanı olan Nuvar ve Hayari, Kral'a karşı olduklarını belirtip Ürdün'ün Mısır ve Suriye ile yakın ilişkiler içerisinde olması gerektiğini içeren bildirimler yayımlamışlardır. Bu olayların tabii sonucu olarak ise Ürdün ve Suriye'nin arası bozulmuştur.

Suriye ile Ürdün arasında bu sorunlar yaşanırken 6 Ağustos günü Suriye ile SSCB arasında ekonomik ve teknik yardımlarını içeren bir anlaşma imzalanmıştır.⁶⁶ Anlaşma gereği SSCB, Suriye ile olan sorunun içerisine girmiştir. ABD ile İngiltere ise bu dönemde Suriye'nin SSCB güdümüne girmemesi için ve CIA'nin güdümünde bir darbe ile yönetim değişikliğine varan birtakım faaliyetler içerisinde olmuşlardır.⁶⁷ 13 Ağustos günü ise Suriye üç ABD'li diplomatı rejimi devirmeye yönelik faaliyetler içerisinde buldukları gerekçesiyle sınır dışı etmiş ve bu girişime karışan yerel görevlileri de hapsetmiştir.⁶⁸ Bunun üzerine ABD de Suriye Büyükelçisini istenmeyen adam ilan etmiş ve Orta Doğu'da yaşanan anlaşmazlığa müdahil olmuştur.⁶⁹

17 Ağustos günü ise Suriye ordu içerisinde önemli değişiklikler yapılmış ve Sovyet yanlısı olduğu bilinen Albay Afif Bizri Genel Kurmay Başkanı olarak atanmıştır. Bizri'nin Genel Kurmay Başkanı olması Batılı ülkeler tarafından endişe ile karşılanmıştır. Bölge ülkelerinden ise Türkiye, Irak, Lübnan ve Ürdün'de de endişeler meydana gelmiştir. Özellikle Türkiye, güvenliği açısından Komünizm tehlikesinin farkında olduğundan dolayı Suriye sınırında askeri açıdan savunmasına önem vermeye başlamıştır.

Eylül ayından itibaren ise Ürdün ve Suriye arasında yaşanan gerginliğe Türkiye de müdahil olmuş, hatta sorun Türkiye ve Suriye anlaşmazlığına dönüşmüştür. Ayrıca 1957 yılında Suriye'de sol gruplar güçlenmeye başlamıştır.⁷⁰ Dönemin gazetelerinde şu ifadeler yer verilmiştir:

"...Kuzey, doğu ve batıdan hiç de dost olmayan kuvvetlerle çevrili Türkiye, bir de güneyden Sovyet peyki bir memleket ile çevrilince coğrafi bakımdan tam bir abluka altına alınmış demektir...Türkler Rusların durmak bilmeyen şımarık bir sarmaşık gibi yayılıp gideceğini çok iyi bilir..."⁷¹

"Suriye'de Sovyet taraftarı müfritlerle mutediller arasında uzun bir zamandan beri devam eden ve Ürdün olayları üzerine sertleşen mücadelede müfritlerin galebe çalmaya başladıkları ve Suriye'yi Moskova'nın peyki haline getirmek yolunda oldukları anlaşılmaktadır..."⁷²

10 Eylül günü ise SSCB Başbakanı Marshal Bulganin, Başbakan Adnan Menderes'e yolladığı mektupta Türkiye'nin Suriye sınırına askeri yığınak yaptığı ve ABD'de temin ettiği silahlar ile Suriye'ye yönelik bir saldırının yapılacağı konusundaki endişelerini belirtmiştir.⁷³ Ayrıca Bulganin, Süveyş Krizi'nde İngiltere ve Fransa'ya karşı tehdit niteliğindeki ifadelerini Suriye Krizi'nde Türkiye'ye karşı da kullanıp güneye yapılan asker sevkiyatından duyduğu endişeyi ve muhtemel herhangi bir müdahaleye karşı hareketin mahalli boyutta kalmayıp Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki gibi yayılacağını dile getirmiştir.⁷⁴ Sovyetler Birliği'nin tutumu Suriye'yi destekleme yönünde olurken ABD'nin tutumu da Türkiye'yi destekleme yönünde olmuştur.⁷⁵ Kruşçev, 9 Ekimde New York Times'a verdiği röportajda "...Onlar(Türkler)

⁶²Armaoğlu, a.g.e., s.505.

⁶³Keesing's World News Archive, 25.05.1957, <http://keesings.com/article/15795>, (11.12.2016).

⁶⁴Keesing's World News Archive, 25.05.1957, <http://keesings.com/article/15795>, (11.12.2016).

⁶⁵Keesing's World News Archive, 25.05.1957, <http://keesings.com/article/15795>, (11.12.2016).

⁶⁶Stephen Blackwell (2000). "Britain, the United States and Syrian Crisis, 1957", *Diplomacy & Statecraft*, 11/3, s.145.

⁶⁷Blackwell, a.g.m., s.145.

⁶⁸Ivan Pearson (2007). "The Syrian Crisis of 1957, the Anglo-American 'special relationship', and the 1958 landings in Jordan and Lebanon", *Middle Eastern Studies*, 43/1, s.47.

⁶⁹Pearson, a.g.m., s.47.

⁷⁰Armaoğlu, a.g.e., s.507.

⁷¹Özcan Ergüder, "Henderson'a Birkaç Söz", *Vatan*, (29.08.1957), s.3.

⁷²Ahmet Şükrü Esmer, "Suriye'de Tehlike İşareti", *Ulus*, (20.08.1957), s.3.

⁷³Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82805>, (11.12.2016).

⁷⁴Yılmaz, a.g.e., s.115.

⁷⁵Pearson, a.g.m., s.49.

çok zayıf. Bir savaş durumunda Türkiye bir gün bile dayanamaz... Savaş çıkarsa, biz Türkiye'nin yakınıdayız, siz (Amerikalılar) ise değilsiniz. Silahlar patlayınca roketler uçmaya başlayabilir, ve o zaman da düşünmek için çok geç olacaktır..."⁷⁶. Bu açıklamalara karşı ABD bir bildiri yayınlamış ve şunları söylemiştir: "...Sık sık üstünkörü olarak barıştan bahseden Kruşçev şimdi açıkça Türkiye'yi tehdit ediyor. Aradaki uzaklığa rağmen Kruşçev, Türkiye'nin dost ve müttefiki olan ABD'nin Kuzey Atlantik Anlaşması gereğince yüklediği taahhütleri hafife alacağı yanılığısına düşmemelidir..."⁷⁷. Bu açıklamalardan da Sovyetler Birliği'nin ve ABD'nin destekledikleri taraflar açıkça anlaşılmaktadır.

Süveyş Buhranı'nın ardından ABD Orta Doğu'ya müdahale etmek için 5 Ocak 1957 tarihinde ABD Eisenhower Doktrini'ni ilan etmiştir. Doktrin'in ilk olarak uygulama alanı bulunduğu olay da Suriye Buhranı olmuştur. Doktrin genel olarak iki konu üzerinde durmuştur. İlki ekonomik ve askeri yardım isteyen Orta Doğu devletlerine yardım planları hazırlanması ve ikincisi Orta Doğu devletlerinin bağımsızlıkları için talepte bulunmaları halinde ABD'nin müdahale etmesini düzenlemiştir.⁷⁸ ABD aynı zamanda Bağdat Paketi ile de ilişkileri ilerletme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Paket'in askeri komitesine katılmıştır.

Buhran'ın uluslararası bir nitelik kazanmasının ardından Suudi Arabistan arabuluculuk girişimlerinde bulunmaya başlamıştır. Fakat Suudi Arabistan öncelikle iki Arap devleti olan Suriye ve Ürdün arasında gerilen ilişkileri yumuşatmaya yönelik adımlar atmıştır. Bu bağlamda Kral Suud ilk önce Suriye'yi ziyaret etmiş ve herhangi bir Arap devletine karşı Suriye'nin tehdit oluşturmadığını içeren ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiriden sonra Ürdün Kralı Hüseyin de tutumunu yumuşatmış ve hatta ABD, İngiltere ve Türkiye Büyükelçilerine Suriye'ye yönelik herhangi bir saldırının tüm Arap devletlerine karşı yapılmış bir saldırı olarak niteleneceğini belirtmiştir.⁷⁹ İlginç bir şekilde Buhran'ı başlatan iki taraf birden bire dost haline gelmişlerdir. Daha sonraki süreçte de Kral Suud, Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin yumuşaması için 21 Ekim günü arabuluculuk teklifinde bulunmuştur. Aynı gün Türkiye Kral Suud'un yapmış olduğu arabuluculuk teklifini kabul etmiştir.⁸⁰ Suriye ise Kral Suud'un teklifini önce Washington'daki Suriye Büyükelçiliği'nin açıklamasına göre kabul etmesine rağmen daha sonra Suriye Dışişleri Bakanlığı, Büyükelçiliğin yanlış bilgilendirildiğini açıklayıp teklifin ret edildiğini açıklamıştır.⁸¹ Daily Telegraph'a göre Suriye'nin bu kararının arkasında Suriye askeri cuntasının kendi isteğiyle ya da Moskova'nın talimatıyla yapmış olduğu baskının olduğu iddia edilmiştir.⁸²

Arabuluculuk teklifini reddeden Suriye olayı Birleşmiş Milletler'e taşınmıştır. Birleşmiş Milletler'de Suriye ve SSCB, ABD ve Türkiye'yi saldırganlıkla suçlamışlardır. Türkiye ise alınan askeri tedbirlerin sadece savunma amaçlı olduğunu belirtmiştir. Yapılan görüşmelerin ardından 30 Ekim günü Genel Kurul'a birini Suriye'nin diğerini BM Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan iki tasarı sunulmuştur. Fakat sunulan iki tasarı da 1 Kasım'da oylanmadan önce Endonezya temsilcisi tasarıların oylanmamasını ve sorunun Sözleşmenin ve Bandung Konferansı'ndaki 10 ilke doğrultusunda Türkiye ve Suriye'nin uzlaşması yoluyla çözülmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir.⁸³ Endonezya temsilcisinin sözleri üzerine Suriye hazırlamış olduğu tasarısını geri çekmiş ve üzerine düşecekleri yapacaklarını ifade etmiştir. Bunun üzerine diğer tasarı da oylanmamış ve Buhran bu şekilde sonlanmıştır.

Buhran'ın sonlanmasına etki eden iki önemli faktör vardır. İlki SSCB'nin tutumunu yumuşatması olmuştur. 29 Ekim 1957 tarihinde Türkiye kuruluş yıl dönümü kutlaması dolayısıyla Kruşçev bizzat Moskova Büyükelçiliği'ndeki resepsiyona katılmış ve savaş olma ihtimali konusunda şu ifadeleri söylemiştir: "...Savaş olmayacak. Savaş bahsi ne kadar çok edilirse, gerçekleşme ihtimali de o kadar az olur."⁸⁴ İkinci gelişme ise Sovyetler Birliği'nin tutumunu yumuşatması üzerine Suriye'nin de tutumunu yumuşatması olmuştur. Ayrıca 1958 yılının başlarında Suriye ve Mısır'ın anlaşarak Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmaları üzerine Buhran tamamen sonlanma noktasına ulaşmıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti hakkında 27 Ocak 1958 tarihinde ise Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu şunları söylemiştir:

"...Suriye ile Mısır arasında bir Federasyonun kurulacağı söyleniyor. Orta Doğu'daki bütün devletler arasındaki münasebetlerin sıkışması bizi hiç müteessir etmez. Hatta eğer böyle bir

⁷⁶James Reston, "Text of Khrushchev Interview on Wide Range of Issues Between East and West", *The New York Times*, (10.10.1957), s.10.

⁷⁷Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82805>, (11.12.2016).

⁷⁸Yılmaz, a.g.e., s.107.

⁷⁹Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82932>, (11.12.2016).

⁸⁰Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82932>, (11.12.2016).

⁸¹Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82932>, (11.12.2016).

⁸²Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82932>, (11.12.2016).

⁸³The Yearbook of The United Nations, 1957, ss.55-56,

<http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1957&page=67&srq=56&srstart=0&srvolumeFacet=1957&sroutline=false&searchType=advanced>, (10.12.2016)

⁸⁴Keesing's World News Archive, 21.12.1957, <http://keesings.com/article/26008>, (11.12.2016).

federasyon, sızmalara mani teşkil edecek, bunu kuracak memleketleri ve bilhassa Suriye'yi Sovyet mihverinden çıkaracaksa, bundan ayrıca ziyadesiyle de seviniriz.”⁸⁵

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Arap ülkeleriyle bozulan ilişkileri, Suriye Buhranı ile ilk kez somut bir nitelik kazanmıştır. Aslında Türkiye, kendisine tehdit olarak gördüğü Komünizm tehlikesine karşı askeri tedbirler almıştır. Çünkü kuzeyinde var olan Sovyetler Birliği'ne ek olarak güneyinde de bir Sovyet üssü haline gelen Suriye ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Türkiye, Suriye sınırına savunma amaçlı asker yığmıştır. Türkiye'nin bu hamleleri aslında Buhran'ı uluslararası bir nitelik olduğunu düşünmesinden kaynaklanmıştır.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren parametrelerdeki değişiklik Orta Doğu bölgesindeki ilişkilerine de yansımıştır. Batı ve SSCB faktörü 1945 yılından sonra Türkiye'nin Orta Doğu ile ilişkilerini etkileyen temel faktör niteliğinde olmuştur. Türkiye'nin Batı sistemine adapte olması ile birlikte Arap devletleri ile olan ilişkilerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye'nin özellikle ABD'nin desteğini istemesi Komünizm tehdidinden kaynaklanmıştır. Tek neden Komünizmin tehdidi değildir. Fakat önemli nedenlerden biridir. Komünizmden korunmanın yolu ise Batı ittifakına girme ile sağlanacağı inancı ile Batı merkezli politikalar üretilmiştir. Türkiye, NATO'ya girmesiyle de Batı sisteminin Orta Doğu'daki savunucusu konumuna geçmiştir.

Batı ittifakına girmekle birlikte Suriye Buhranı'na kadar Türkiye, Orta Doğu'daki Arap ülkeleriyle birtakım sorunlar yaşamıştır. Sorundan ziyade Türkiye ile Arap devletleri arasındaki farklı politikaların benimsenmesinden kaynaklanan ilişkilerin bozulması söz konusudur. Bu farklılık ilk olarak Arap-İsrail Savaşı'nda ortaya çıkmıştır. Türkiye ile Arap devletlerinin ilişkilerinin bozulmasına yol açan ilk olay Türkiye'nin İsrail'i tanıması olmuştur. Türkiye, Batı ekseninde hareket etmiş ve İsrail'i tanımıştır. Ayrıca Türkiye, Filistin'den de bir devlet kurmasını ve aynı şekilde uluslararası sisteme adapte olmasını beklemiş ama bu gerçekleşmemiştir. İkinci ayrılık Orta Doğu Komutanlığı projesinden kaynaklanmıştır. Orta Doğu'daki üslerini korumak isteyen İngiltere, projeyi tasarlamış ve Türkiye'yi de bu komutanlığın bir parçası olması için ikna etmiştir. Türkiye ise NATO'ya girdikten sonra adeta Batılı devletlerin politikalarını kendisine vazife saymıştır. Bu bağlamda projeye destek vermiş ama özellikle Mısır'ın projeye karşı sert tavrından dolayı diğer Arap devletleri de Mısır'ı takip edip projeye karşı çıkmışlar ve proje gerçekleştirilememiştir. Arap devletleri, Türkiye'yi projeyi desteklemesinden dolayı Batı'nın Orta Doğu'daki savunucusu olarak nitelendirmişlerdir. Aslında Arap devletleri, senelerce Batılı devletlere karşı bağımsızlık mücadelesi vermişlerdir. Bu sebeple daima Batı'ya karşı olarak politikalar izlemişlerdir. Üçüncü sorun olan Bağdat Pakti'nde de durum bu şekilde cereyan etmiştir. Irak haricinde hiçbir Arap devleti Bağdat Pakti'na üye olmamış aksine Pakta karşı kendi aralarında çeşitli anlaşmalar yapmışlardır. Türkiye'yi de aynı şekilde Batı ile ortak iş tuttuğundan dolayı suçlamışlardır. Zira Arap devletleri John F. Dulles'in raporunda belirttiği üzere Sovyetler Birliği'ni bir tehdit olarak görmemektedirler. Aksine Batılı devletleri bağımsızlıklarına karşı bir tehdit olarak görmüşlerdir. Dördüncü sorun olan Süveyş Krizi de bunun en somut örneğidir. Çünkü bağımsızlık hakkını kullanarak Süveyş Kanalı'nı millileştiren Mısır'a karşı İngiltere, Fransa ve İsrail saldırı düzenlemişlerdir. Türkiye ise boğazlar konusunda aynı sıkıntıyı yaşamasına rağmen Mısır'dan kendisinin yaptığı gibi hareket etmesine karşı olmuştur. Bütün bu olaylar Türkiye ile Arap devletleri arasındaki politikaların 1945 yılından sonra hep birbirine aykırı olduğunun göstergesi niteliğindedir.

Türkiye ile Arap devletleri arasında yıllardan beri yaşanan politika ayrılıkları 1957 yılında Suriye Buhranı ile somut bir hal almıştır. Türkiye ile Arap devletlerinden biri olan Suriye karşı karşıya gelmiştir. Bu iki devletin arkasında da ABD ve SSCB olmuştur. Yaşanan bu olay ile birlikte iki süper güç Orta Doğu bölgesine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin benimsediği politika Orta Doğu ile bağları koparma noktasına getirmiştir. Türkiye'nin Orta Doğu'daki Arap devletlerini kaybettiğini anlaması ise 1965 yılında yaşanan Kıbrıs sorununa tekabül etmektedir. Birleşmiş Milletler'e taşınan sorundan Türkiye uluslararası arenada yalnız kaldığını anlamıştır. Çünkü Arap devletleri ya Türkiye'nin aleyhinde ya da çekimsiz şekilde oy kullanmışlardır. Yaşanan bu gelişme ise Türkiye'nin tekrar Arap devletlerini kazanma yönünde politikalar üretmesine yol açmıştır.

KAYNAKÇA

Akşam, “Türkiye Bir Tecavüze Uğradığı Takdirde”, (19.10.1954).

ARMAOĞLU, Fahir (1991). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ATAR, Adnan (1958). “Bağdat Pakti Konseyi Bugün Toplanıyor”, *Milliyet*, (27.01.1958).

Ayın Tarihi, Sayı:183, Şubat 1949.

Ayın Tarihi, Sayı:254, Ocak 1955.

Ayın Tarihi, Sayı:276, Kasım 1956.

⁸⁵Adnan Atar, “Bağdat Pakti Konseyi Bugün Toplanıyor”, *Milliyet*, (27.01.1958), s.5.

- BİRGİ, Muharrem Nuri (1956). "Amerika'nın Görüşünü Destekledik", *Milliyet*, (18.08.1956).
- BLACKWELL, Stephen (2000). "Britain, the United States and Syrian Crisis, 1957", *Diplomacy & Statecraft*, 11/3, ss.139-158.
- BURNS, William J. (1985). *Economic Aid and American Policy Toward Egypt (1955-1981)*, New York: State University of New York Press.
- DAVER, Abidin (1950). "Görmedikleri Bir Realite...", *Cumhuriyet*, (10 Nisan 1950).
- ERGÜDER, Özcan (1957). "Henderson'a Birkaç Söz", *Vatan*, (29.08.1957).
- ESMER, Ahmet Şükrü (1957). "Suriye'de Tehlike İşareti", *Ulus*, (20.08.1957).
- FREİBERGER, Steven Z. (1992). *Dawn Over Suez: The Rise of American Power in The Middle East 1953-1957*, Chicago: Ivan R. Dee.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, ÜLMAN, A.Haluk, BİLGE, A.Suat ve SEZER, Duygu (1996). "İkinci Dünya Savaşından Sonra Türk Dış Politikası (1945-1965)", *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Mehmet Gönlübol (Drl.), Ankara: Siyasal Kitabevi, ss.191-491.
- GÖNLÜBOL, Mehmet ve SAR, Cem (1997). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- HALM, Peter L. (1987). "Containment and Egyptian Nationalism: The Unsuccessful Effort to Establish the Middle East Command, 1950-53", *Diplomatic History*, 11/1, ss.23-40.
- İNÖNÜ, İsmet (1949). *TBMM Tutanak Dergisi*, 1.Birleşim, Oturum 1, Cilt:21, 01.11.1949, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c021/tbmm08021001.pdf>, (09.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 06.12.1947, <http://keesings.com/article/80711>, (08.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 15.05.1948, <http://keesings.com/article/89033>, (08.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 11.12.1948, <http://keesings.com/article/88065>, (08.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 26.03.1949, <http://keesings.com/article/88519>, (08.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 09.07.1949, <http://keesings.com/article/27095>, (08.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 01.09.1951, <http://keesings.com/article/43381>, (12.08.2016).
- Keesing's World News Archive, 06.10.1951, <http://keesings.com/article/45978>, (12.08.2016).
- Keesing's World News Archive, 07.02.1953, <http://keesings.com/article/35955>, (12.08.2016).
- Keesing's World News Archive, 18.08.1956, <http://keesings.com/article/1831>, (14.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 12.01.1957, <http://keesings.com/article/82692>, (11.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 25.05.1957, <http://keesings.com/article/15795>, (11.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 19.10.1957, <http://keesings.com/article/82805>, (11.12.2016).
- Keesing's World News Archive, 21.12.1957, <http://keesings.com/article/26008>, (11.12.2016).
- KOBER, Avi (2006). "Great-Power Involvement and Israeli Battlefield Success in the Arab-Israeli Wars, 1948-1982", *Journal of Cold War Studies*, 8/1, ss.20-48.
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1950). "Dünya Sulhü ve Türkiye Dış Siyaseti", *Zafer Gazetesi*, (20.08.1950).
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1951). *TBMM Tutanak Dergisi*, 102. Birleşim, Oturum 1, Cilt 9, 20.07.1951, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c009/tbmm09009102.pdf>, (11.12.2016).
- KÖPRÜLÜ, Fuat (1952). "F.Köprülü'nün Orta Doğu'ya Verdiği Yeni Beyanat", *Milliyet*, 15 Ocak 1952.
- LAHAV, Pnina (2015). "The Suez Crisis of 1956 and Its Aftermath: A Comparative Study of Contitions, Use of Force, Diplomacy and International Relations", *Boston University Law Review*, 95/1297, ss.1297-1354.
- LOUIS, William Roger (1998). *The British Empire in the Middle East 1945-1951: Arab Nationalism, The United States and Postwar Imperialism*, İngiltere: Oxford University Press.
- MANDEL, Maud (2003). "Transnationalism and Its Discontent during the 1948 Arab-Israeli War", *Diaspora*, 12/3, ss.329-360.
- Milliyet*, "Yeni Bir Dünya Harbine Doğru", (06.11.1956).
- Office of The Historian, Foreign Relations of The United States 1952-1954, The Near and Middle East, Cilt 9, Bölüm 1, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v09p1/d137>, (12.12.2016).
- ONOZAWA, Toru (2005). "Formation of American Regional Policy for the Middle East, 1950-1952: The Middle East Command Concept and Its Legacy", *Diplomatic History*, 29/1, ss.117-148.
- PEARSON, Ivan (2007). "The Syrian Crisis of 1957, the Anglo-American 'special relationship', and the 1958 landings in Jordan and Lebanon", *Middle Eastern Studies*, 43/1, ss.45-64.
- RESTON, James (1957). "Text of Khrushchev Interview on Wide Range of Issues Between East and West", *The New York Times*, (10.10.1957).
- RUANE, Kevin (2005). "SEATO, MEDO, and The Baghdad Pact: Anthony Eden, British Foreign Policy and The Collective Defense of Southeast Asia and The Middle East, 1952-1955", *Diplomacy and Statecraft*, 16, ss.169-199.
- SABİT, Selim (1948). "Hiçbir Faydası Olmayan Tanımlar", *Tasvir*, (19 Mayıs 1948).
- SANDER, Oral (2004). *Siyasi Tarih(1918-1994)*, Ankara: İmge Kitabevi.
- SARINAY, Yusuf (1996). "Atatürk'ün Hatay Politikası I (1936-1939)", *Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 12/34, ss.3-65.
- The Yearbook of the United Nations, 1947-1948, <http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?q=Bernadotte&start=4&total=9&srstart=0&volumeFacet=1947-48&searchType=advanced&outline=false>, (08.12.2016)
- The Yearbook of the United Nations, 1948-1949, <http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1948-49&page=186&srq=174&srstart=10&srvolumeFacet=1948-49&sroutline=false&searchType=advanced>, (08.12.2016).
- The Yearbook of The United Nations, 1957, <http://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1957&page=67&srq=56&srstart=0&srvolumeFacet=1957&sroutline=false&searchType=advanced>, (10.12.2016).
- US, Asım (1948). "Amerika, Yahudiler ve Araplar", *Yeni Gazete*, (17 Mayıs 1948).
- UZUN, Turgay (2010). "Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, s.253-268.
- YEŞİLBURSA, Behçet K. (1999). "Turkey's Participation in the Middle East Command and its admission to NATO,1950-1952", *Middle Eastern Studies*, 35/4, ss.70-102.
- YEŞİLBURSA, Behçet K. (2011). "Bağdat Paktı(1955-1959)", *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 3/6, ss.85-100.
- YILDIZ, M. Cengiz (1995). "Osmanlı'nın Son Dönemindeki Üç Düşünce Akımının Sosyolojik Analizi: Batılılaşma, İslamcılık ve Milliyetçilik", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7/1, ss.303-318.
- YILMAZ, Türel (2004). *Uluslararası Politikada Ortadoğu: Birinci Dünya Savaşından 2000'e*, Ankara: Akçağ Yayınları.